

Oppositionen mot det politiskt korrekta måste ha egen moral

Det räcker inte med att ta avstånd från en viss sorts moraliserande. Man måste komma med något eget också, anser Per-Olof Bolander.

En reklamfisch för Helen Zahavis - Fröken Dirty Weekend om ni minns - nya bok påstår att den är det mest politiskt inkorrekt man just nu kan läsa. Vad innebär det, minns?

Kronika

Per-Olof Bolander

Man kan ju alltid gissa. Kanske kordade blondiner som helst av allt vill bli våldtagna av afrikaner med rytmen i blodet. Eller prepubertala lolitor som förför sina fäder. Vad sägs om lata invandrare, snika judar, tjuvaktiga zigenare, fjolliga fikusar och manhaftiga lesbiana? Kanske allt detta, kanske något helt annat, jag har ingen aning. Poängen är att politiskt inkorrekt har blivit en reklamlogon, ett nytt sätt att sälja gamla förenklings, överdrifter och fördomar som fräckt kittlande och förbjudna.

Huvudjägare

Samtidigt, på andra sidan barriaden: Malmö konstmuseum inviger en utställning om huvudjägare på Borneo där ett antal huvudtroféer ingår. Kung Carl Gustaf och framstående lokalpolitiker var där. Museets chef Göran Christenson säger (enligt Sydsvenskan): "Det här är mer en konstutställning än en etnografisk utställning. Vi lägger heller inte några moraliska aspekter på huvudjägarnas traditioner."

Det är en tabli värdig Evelyns Waugh's fantasi. Västerlandets politiska och kulturella elit, omsorgsfullt moraliskt nollställd, andäktigt kontemplerande de estetiska kvaliterna hos avhuggna människoskallar, allt medan samhällsförhållanden presenterar över väcker (!) nybarbari.

Vore det en berättelse av Waugh hade den troligen slutat med att herr Christensons eget kranium införlivats med samlingen, amputerat och krympt enligt konstens alla regler. Har generat måste inte de kulturrelativistiska förfärdade församlingen skrivat på sig när Datur Adenan Haji Satem, socialminister i delstaten Sarawak och åtminstone i detta avseende en ädel vilde, skämtande försäkrade att han och hans tillresta landsmän, varav några i traditionell dräkt, inte kommit för att jaga huvuden.

Den beskaftiga stingsligheten och de selektiva skygglapparna man alltid finner hos det politiskt korrekta (pk) är en ständigt inbjudan till pajkastare

och busvisare. Hur hade det stått till med den moraliska neutraliteten i Malmö om huvudjägarna bara näckat kvinnor? Om utställningen handlat om de souvenirer amerikanska soldater tog från fiendelik i Vietnam? Ståld inför pk är det lockande att låta motsatsen, det politiskt inkorrekt, bli normgivande. Under det inkorrektas fana kan motståndet mobiliseras oberoende av ideologiska skillnader för övrigt.

Våldtäkt

Tänker man närmare efter bör man snart inse att det både är omöjligt och olämpligt. Politiskt inkorrekt kan betyda allt från nazism och våldtäkt till åsiktsfrihet och en cigarr efter maten.

"Politically incorrect and proud of it" står det på t-tröjor som bärs av kristna patrioter i USA. De menar något helt annat än de kreativa kottier som i pk ändligen funnit en ny offentlig moral att undergräva sedan den gamla förpassades till privatlivet. En ståuppare som hävdar sin rättighet att framföra bögskämt är inte det samma som en universitetsprofessor som vill kunna undervisa om den grekiska civilisationens ursprung utan hänsyn till auditoriets etniska sammansättning.

Offerstatus

Pk uppstod som ett disciplinärt system för att hantera konflikter inom den balkaniserade högskolan i USA. Därur följer det systematiska favoriserandet av grupper med offerstatus, en direkt fortsättning på den omvända diskrimineringen vid intagningen till skolorna. Som lösning var det katastrofalt men problemen som uppstår när traditionell auktoritetsutövning och själv censur avskaffas är reella och ignoreras ofta av dem som excellerar i att vara inkorrekt. Negervitsar är en sak, men när de görs till föremål för martyrskap blir de, om inte för, omsmakliga.

Satir och förlöjligande är utmärkt stilgrepp när det gäller att avslöja det onyanserade, ologiska och intoleranta hos pk. Men det räcker inte att bara hävda negationer av pk, då blir man i bästa fall en underhållande politiskt inkorrekt posör, i värsta fall en fullblods-rassist. Oppositionen mot pk måste ha en egen och genomtänkt syn på moral, yttrandefrihet och personligt ansvar. Annars blir den lätt lika huvudlös som den som drar en nitlott på Borneo.

ROB Bolander

Kusligt bokslut

Göra slut är den tredje delen i Björn Håkansons kartläggning av den moderne mans villkor - ett projekt som inleddes 1983 med Kvinnobilden, och fortsattes med Sonen året därpå. Dan Jönsson anmäler.

Från början hade de planerat resan tillsammans: två veckors avkoppling mitt i höstmörket och till Mallorca, varför inte? Men det blev Sara som fick åka ensam, när den första entusiasmen hos Jakob efterhand lämnade plats för ett annat - helt annat - beslut.

Roman

Björn Håkanson
Göra slut
Bonniers

Hans plan är utstuderad, rentut sagt djävulsk - vilket dock inte tycks falla honom in. Att han ämnar upphöra att existera ser han uteslutande som en barnhärighetsgärning: han reparerar ett biologiskt missöde, befriar helt enkelt både sig själv och världen från olägenheten: att han blivit född (jo: E M Cioran skulle nicka instämmande). Så blir det bättre för alla: både för honom själv, och för familjen. Som ändå inte bryr sig om honom.

Alla som svek

Nej, just det. Det råder knappast något tvivel om vilka det är som Jakob, berättare och huvudperson i Björn Håkansons nya roman: *Göra slut*, gör ansvariga för sitt beslut. Hustrun - som med sina krav och sin passivitet framkallat hans förnedrade potensproblem. Barnen - som svek honom på hans femtiörsdag.

Annika, älskarinnan - som låt honom lämna henne. Arbetskamraterna på redaktionen - som tvingade honom bort från chefsposten. Ja, alla.

Alla utom sina föräldrar, egentligen. Det kan låta oväntligt för en modern roman - men är det något Jakob visar sig ha svårt för är det just psykologiska förklaringsmodeller och analyser, i vilka han kan tvingas utmana sin egen bild av sig själv. Visst kan han till nöds gå med på att han varit bekväm av sig, att han i jobbet märkt av utforslutningen alltför sent - och rentav att det i äktenskapet, som det heter, aldrig är ens fel när två träter. Men att han skulle kunna vara en dålig älskare och man? Att han kan ha gjort något fel med barnen? Ånej - det ska ingen komma och skriva honom på näsan! Uppsläet har varit gott! och det är det som räknas.

Just i dessa omöjliga, omedgörliga försvarsmekanismer får Håkansons roman sin tragiska smärtpunkt, när Jakob ska försöka summera sitt liv och sina bevekelsegrunder. Han anstränger sig verkligen så gott han kan att vara ärlig. Vem är jag? - den frågan formulerar han redan på en av bokens första sidor. Men något svar lyckas han aldrig riktigt få. Frågan är väl om han verkligen vill ha det.

Göra slut är den tredje delen i Björn Håkansons kartläggning av den moderne mans villkor - ett projekt som inleddes 1983 med Kvinnobilden och fortsattes med Sonen året därpå. Den mansbild han målar upp är knappast försonande - snarast förtvivlad, full av ödslighet och kyla. Slutet som en mussla i sitt skal, oförmögen att öppna sig, kringrand av omgivningens förväntningar och krav blir mannen sitt kors - tiger och lider; en patetisk, självömkande martyr. När Jakob väljer att ta steget ut i den definitiva tystnaden är det därför bara en yttersta, men i grunden

självklar konsekvens. Hans tighet tillåter inget annat val.

Men först måste han städa ordentligt efter sig. Skrivbordslådor, gamla fotoalbum, byråer och garderöber - allt måste gås igenom, vädras ut och rensas; garaget måste röjas upp och mätas invändigt. Att detta ägnar han sina krafter dessa sista veckor - för att ingen, inte ens när det är försent, ska ha något att förebå honom. Sara ska inte behöva fryna åt att han inte har slängt skräpet. Familjen ska inte behöva plågas av att se honom på bild i sina fotoalbum. Längre är det väl knappast möjligt att gå i självutplåning och självförakt.

Anklagelse

Ändå är naturligtvis dessa ömtliga, självritfärdiga förberedelser - förutom en fruktansvärd anklagelse - egentligen bara den genomskingliga utsidan av ett avgrundsbråk, som ekar stumt och ihållande genom hela romanen. Jakob tiger sig igenom livet, samtidigt som han slits sönder inifrån av sina tysta rop på ömhet, kärlek, förståelse och bekräftelse. Att han aldrig förmår sig till att artikulera dem blir till slut hans undergång.

Det är med oändlig varsamhet, men också med iskall precision Björn Håkanson låter sin huvudperson dra huden av sig och blota sin tragedi. Den komplexa, mycket känsligt avvägda personlighetskärningen utnyttjar språkets möjligheter till bristningsgränsen - bitvis klanstärkt kyligt och resonerande, bitvis dunkelt, bitvis nästan självlysande spirituellt. Göra slut är en tragedi i klassisk mening - i vilken offer, ovetande och förblindad, steg för steg fullföljer vandringen mot det oundvikliga. Det är vackert, och kusligt.

DAN JÖNSSON

Kritiker på Expressen

De nya européerna

Den estländske författaren Emil Tode skildrar östeuropens försök att överta Europa. Karl Steinick anmäler.

Ännu har förändringarna efter östkommunismens sammanbrott inte avsett några stora spår i litteraturen. Kulturella bearbetningsprocesser av mer genomgripande art tar sin tid och det lär nog dröja ett tag innan vi får se exempelvis en postkommunistisk rysk roman ta form.

Roman

Emil Tode
Gränsland
Övers Enel Melberg
W & W

I den estniska romanen *Gränsland* fångar själva förlustkänslan hos den unge huvudpersonen. Ännu finns inget nytt att ta ställ-

ning till och fortfarande dröjer minnet av det gamla kvar. Ändå befinner han sig i Paris tack vare den estniska befrielsen. Han skall som stipendiat hjälpa till att återföra landet till den europeiska kulturgemenskapen genom att översätta franska poeter till estniska. Men var inte Östeuropa också Europa, även under den gamla onda tiden?

Plats utanför

För översättaren ter det sig mest som en plats utanför, bortom. En plats där värdet var lika dåligt som de polska äpplena hans mormor köpte till julen. Det spelar ingen roll var det landet låg, det finns inte mer och dit kan ingen längta.

I medvetandet dröjer det dock kvar och inte ens Paris förmår utplåna det. Det styger sig in och blockerar upplevelserna av det nya. All njutning smakar surt av det gamla och överallt finns påminnelser instuckna i nuet. På tunnelbanan kommer

östflyktingar och tigger och till och med de döda poeter som motstånd när de skall förflyttas över språkgränserna.

Svartsynen närmast sig inte sällan föraktet, vämjelsen, och det är föga förvånande att Emil Tode är en pseudonym. Någon positiv hjälte för det nya Estland är han sannoligen inte, denne student som gått i exil i statens tjänst.

Som en bild för relationerna mellan det nya öst och det gamla väst försätter Tode sin huvudperson i ett tillstånd av halvprostitution. Han låter sig likgiltigt utnyttjas av en äldre språklektor vid översättningsinstitutet i utbytte mot materiella fördelar. Lötet om ett behagligt liv ter sig lockande men uppöppningen ligger i en helt annan riktning.

Gränsland är en djupt pessimistisk historia, men den innehåller ett löfte om litterär förnyelse även om den tydligt knyter an till den franska existentiellistiska traditionen.

KARL STEINICK